

RESUMÉ

Nástěnné malby ve znojenské rotundě sv. Kateřiny jsou památkou mimořádného významu pro celou střední Evropu. Ačkoli výmalba s unikátním programem je podnětem studia dlouhé řady badatelů již po 200 let, stále zůstává neuzavřeným tématem.

Z části též nešetrnými restaurátorskými zásahy, byla výzdoba celého interiéru stavby značně poškozena, došlo ke ztrátě původní barevnosti a vnitřní modelace objemů. Přesto jsou v cyklu maleb postihnutele stylistické znaky, umožňující alespoň základní formální analýzu, jež je, spolu s historickým kontextem, zásadním aspektem pro výklad a dataci maleb.

Výmalba, prováděná technikou „al secco“, je vertikálně rozdělena do několika horizontálně probíhajících pásů. Zdánlivě je tvořena dvěma obsahovými složkami, rozdělujícími malbu na výjevy s duchovně církevní a světskou tematikou. Přesto jde o homogenní umělecké dílo, vzniklé spoluprací několika (pravděpodobně čtyř) rukou v jedné dílně a v krátkém časovém rozmezí. Styl znojenských maleb, charakteristický lineární kresebností a pevně konturovanými, vertikálně protaženými proporciemi figur, je srovnatelný se středoevropským malířstvím, zasaženým vlnou byzantinismů kolem roku 1100. Nejbližší stylistické vazby byly shledány k malířství řezenské a salcburské provenience 2. třetiny 12. století a k soudobé umělecké produkci kláštera ve Zwiefalten.

K církevní části náleží výjevy druhého výzdobného pásu v lodi, týkající se Kristova dětství (Zvěstování Panně Marii, Navštívení, Narození Ježíše Krista, spojené s Josefovým snem a Zvěstováním pastýřům, Klanění tří králů, Vraždění neviňátek a Útěk do Egypta), výzdoba apsidy (12 apoštolů, stojících pod arkádami, Majestas Domini s Pantokratorem v Deesi Panny Marie a Jana Křtitele a polopostavy dvanácti andělů na hraně vítězného oblouku) a vrcholu kupole (střídající se postavy čtyř šestikřídých cherubů s evangelisty, znázorněnými se svými symboly a Duchem Svatým). K těmto námětům lze nalézt obsahové analogie v širší středoevropské oblasti. Mnoho kompozic a motivů navazuje na starší tradice otoské a karolinské malby, nápadně se uplatňují i východní témata. Paralely ke všem křesťanským výjevům se nacházejí zejména v salcburském knižním malířství 11.–12. století.

Část maleb nepochybně bezprostředně inspirovaná světskou osobností se nachází ve 3. a 4. výzdobném pásu válcové lodi. Na východní straně dolního pásu je zobrazen pár donátorů, stojících po stranách vítězného oblouku. Na jižní polovině téže výzdobné zóny je znázorněna jezdecká a oráčská scéna, jejichž hlavní postavy (vedoucí jezdec na bílém koni a vysoká postava za pluhem) jsou ztotožněny identickým oděvem a pláštěm, charakterizujícím též donátora. K těmto scénám nebyly nalezeny žádné obsahové analogie, na vzácné paralely je

možno poukázat pouze k následující reprezentativní řadě mužských postav, nesoucích vladařské atributy. Srovnatelná je se zahraničními genealogiemi politického typu. V nich se výrazně projevuje reprezentativní, idealizující charakter, agnatický princip a idea memorie (spojující zesnulé osoby s živými) a posloupnosti v určitém úřadu.

Z historických souvislostí a dosavadního studia znojenských maleb vyplývá, že jejich vznik souvisí se zvýšením významu znojenského hradu ve 12. století a s Přemyslovci, zde sídlícími a spravujícími odtud část Moravy. Patrně je lze přímo spojit s osobou Konráda II. Znojenského. Koncept výzdoby odráží donátorovu aspiraci získat pražský trůn, na který měl podle zásady seniorátu nárok po Soběslavu I. Scény třetího výzdobného pásu v lodi rotundy představují jeho příslušnost k panovnické dynastii, navázání na rodové tradice a předurčenost a schopnost zajistit zemi pořádek a blahobyť. Idea posloupnosti charakterizuje řadu Přemyslovců, pokračující i ve čtvrtém pásu. V pláštích, označujících vyšší postavení, zde jsou zobrazeni křesťanští vladaři, s jedinou zvýrazněnou postavou, korunovaným Vratislavem II., postaveným vedle současného panovníka Soběslava na čestné místo naproti apsidě. Dále jsou zde bez plášťů představeni zesnulí i živí Přemyslovci, vládoucí pouze na Moravě. V této skupině je znázorněno i aktuální postavení Konráda II., diferencovaného od ostatních přílbou.

Na základě výsledků dosavadního bádání lze pravděpodobnou dobu vzniku klást do pozdních třicátých let 12. století. Výklad, důsledné formální zařazení i datování znojenského cyklu maleb jsou však stále neuzavřeným tématem, vhodným pro další studium.